

บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

The role of community leader in promoting Sufficiency Economy Philosophy

ธีระวัฒน์ แก้วลังกา*

Theerawat kaewlangka

บทคัดย่อ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตอันพึงประสงค์ คือ ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนเอง ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานของความมีสติปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ปฏิบัติตนและดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติปัญญา มีวินัยพึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และผู้ที่จะนำพา แนวคิดนี้ไปสู่ท้องถิ่นได้ คือ ผู้นำชุมชนเนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาชุมชน และส่งเสริมการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลมากที่สุดเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความเคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้ใช้อำนาจที่มีอยู่บนการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

คำสำคัญ: บทบาท, ผู้นำชุมชน, แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Sufficiency Economy is a philosophy based on the fundamental principle of Thai culture. It is a method of development based on moderation, prudence, and social immunity, one that uses knowledge and virtue as guidelines in living. Significantly, there must be intelligence and perseverance which will lead to real happiness in leading one's life. There are three pillars in the philosophy of Sufficiency Economy – moderation, reasonableness and risk management. Moderation is sufficiency at a level of not doing something too little or too much at the expense of oneself or others, for example, producing and consuming at a moderate level. Reasonableness is the decision concerning the level of sufficiency which must be made rationally with consideration of the factors involved and careful anticipation of the outcomes that may be expected from such action. Risk management is the preparation to cope with the likely impact and changes in various aspects by considering the probability of future situations. So the community's leader who applies this philosophy in administration definitely makes his community better place to live. This is because he uses his authority in the proper ways.

---

* อาจารย์บรรยายพิเศษ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Key words: Role, Community leader, Sufficiency Economy Philosophy.

บทนำ

ในภาวะที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจโลก ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์แฮมเบอร์เกอร์ วิกฤติฟองสบู่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตลาดหุ้นทั่วโลก ดัชนีราคาหุ้นได้ตกต่ำลงอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อสถาบันการเงินต่างๆ ทั่วโลก อีกทั้งยังมีปัญหาทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ส่งผลกระทบต่อคนทุกระดับ ฐานะความเป็นอยู่ประสบกับความสูญเสียความทุกข์ยาก ไม่มั่นใจในความเป็นอยู่ของตนเองทำให้มองว่าการพัฒนาประเทศ ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเฉพาะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เป็นเพียงแคภาพลวงตา ที่จริงแล้วโครงสร้างพื้นฐานของประเทศยังอ่อนแอเป็นอย่างมาก

การเมืองการบริหารและระบบสังคมที่อ่อนแอของประเทศยังส่งผลทำให้เกิดความยากจนและอดอยากที่เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คาดว่าในปี พ.ศ. 2554 ขึ้นไป จะมีปัญหาในเรื่องของประชากรไม่มีงานทำมีอัตราในการเลิกจ้างงานที่สูง ในขณะที่ภาคการเกษตรประสบปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

ความบกพร่องของระบบต่างๆ ของประเทศไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานต่างๆ ของรัฐ ปัญหาทางการเมืองที่ยังขัดแย้งกันอยู่ทุกวันนี้ ทำให้รัฐและประชาชนต่างกำลังขบคิดหาทางเพื่อให้ประเทศหลุดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเมตตาทำให้แสงสว่าง ทางความคิดที่เป็นทางออกให้แก่ พสกนิกรรอดพ้นจากความทุกข์จากวิกฤติต่างๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน พระองค์ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังพระองค์ทรงเห็นย่ำแวนทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้นและพสกนิกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคนไทย

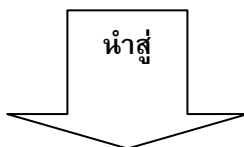
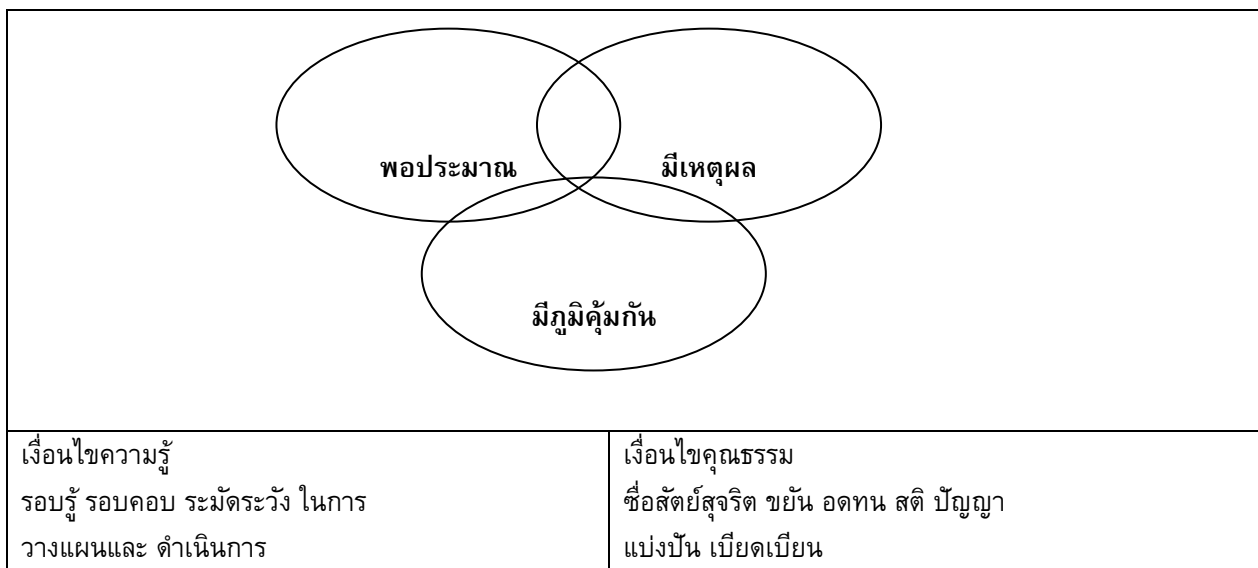
เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน จนถึงรัฐและประเทศ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุกระดับให้มีความสำนึกทางด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การที่จะให้บรรลุผลเป็นไปตามแนวทางพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ แบบพอเพียงนั้นมีใช้ของที่จะทำกันได้ง่ายนักต้องสร้างความเข้าใจให้เกิดกับประชาชนทุก ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละท้องถิ่นถือว่าเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทในการเผยแผ่ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นของตนเองที่รับผิดชอบอยู่เพื่อที่จะให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติและดำเนินชีวิต ได้อย่างพออยู่พอกินสามารถพึ่งตัวเองได้ เป็นการสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งตนเอง สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสามารถยืนหยัดได้ในประชาคมโลก

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง¹

กรอบแนวความคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยจนเกินไปและไม่มากจนเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ มีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และความเป็นธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี สุขุปลิทธิ สรุปลงได้ดังภาพ

¹ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (สกว), เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานช่วย ขยายผล (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.), หน้า 23-24.

เศรษฐกิจ / สังคม / สิ่งแวดล้อม / วัฒนธรรม
สมดุล / พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

(ภาพที่ 1): แผนภาพแสดงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากแผนภาพสรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียงและมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้ แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง²

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่างๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการดำเนินงานบนรากฐานของความพอเพียง
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ
5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่มากกระทบโยชน์พลัน และเพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสม
6. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยการพัฒนาคนให้พออยู่พอกิน และอยู่ดีมีสุข ฟุ้งตัวเองได้ระดับหนึ่ง มีศักยภาพ มีทางเลือก ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ เสรีภาพ
7. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบ แย่งกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา และจิตสาธารณะ

จากความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักแนวคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันโดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคู่กับการดำเนินชีวิตตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหารตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ สถาบัน จนถึงระดับรัฐบาลที่มีหน้าที่บริหารประเทศ

² เสรี พงศ์พิศ, เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2549), หน้า 14.

การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

แนวความคิดเกี่ยวกับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ มีผู้ศึกษาจากองค์กรและนักวิชาการหลากหลาย³ โดยสรุปได้ดังนี้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้อธิบายถึงการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติสามารถกระทำได้กับประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในทางพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)⁴ ได้อธิบายถึงการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง มุ่งเน้นการสร้างเสริมความสุข 3 ระดับให้กับชุมชน คือ

1. ความสุขระดับส่วนตัวบุคคล คือ ลด ละ เลิกกิเลสในใจตน เช่น การติดพนัน ติดสุรา บุหรี่ เทียบกลางคืน ก้าวร้าวรุนแรงกับคนในครอบครัว และทำการเพิ่มพูนการทำดี
2. ความสุขระดับครอบครัว คือ รักครอบครัวเสมอต้นเสมอปลาย สามัคคีปรองดองทำหน้าที่ของตนเองต่อครอบครัวด้วยความรักเอื้ออาทรต่อกันเสมอ
3. ความสุขในระดับชุมชน คือ เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างไม่ย่อท้อ เอาใจใส่และเสียสละอาสาเป็นธุระในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของกลุ่มชุมชนที่ตนอาศัยอย่างเต็มกำลังความสามารถ

รู้จักประหยัด อดออม เข้าใจหลักการใช้จ่ายคือ การเพิ่มรายได้ที่ดีที่สุด รู้จักพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดโดยเริ่มจากปัจจัย 4 คือ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มให้สมบูรณ์คือมีอย่างพอเพียงและส่งเสริมให้สุขภาพพลานามัย ร่างกาย จิตใจแจ่มใส แข็งแรงมีคุ้มกันต่อตนเองและการเปลี่ยนแปลงต่อภายนอก แนวความคิดเศรษฐกิจสู่การปฏิบัตินั้นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง และระยะยาวโดยต้องมีการปฏิรูปใน 3 ส่วน⁵ คือ

1. ภาครัฐ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงานและกลไกการบริหารภาครัฐให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่โปร่งใสถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงาน
2. ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการ ปฏิรูปและสนับสนุน ให้หน่วยงานของเอกชนและองค์กรเอกชนต่างๆ มีกติกาการทำงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีกระบวนการตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการ
3. ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลถึงระดับกลุ่มประชาสังคม ในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อเป็นพลังงานของประเทศที่มีคุณภาพ ความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีโดยสร้างความตระหนักตั้งแต่ระดับบุคคลถึงระดับกลุ่มประชาสังคม ในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ

จากเนื้อหาของแนวความคิดดังกล่าว สามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับนำเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติที่มีได้จำกัดเฉพาะด้านการเกษตรโดยการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของทุกคน ทุกองค์กรและทุกระดับ ซึ่งมี 3 ระดับ คือ

1. ระดับส่วนตัว คือ การลด ละ เลิก กิเลสในใจตน

³สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (สกว), เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.), หน้า 20.

⁴สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ (กปร.) (16กรกฎาคม 2550), การพัฒนาองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2556, จาก <http://www.rasmitrrm.org>.

⁵สรเสรีญ วงศ์ขุุ่ม, เศรษฐกิจพอเพียง: พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งเรืองพิมพ์, 2544.), หน้า

2. ระดับครอบครัว คือ รักครอบครัวเสมอต้นเสมอปลาย สามีภรรยาต่างทำหน้าที่ของตนด้วยความรักเอื้ออาทรต่อกันเสมอ อบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี ควบคู่ไปกับการให้ความรู้การศึกษาในระบบ นอกกระบบให้ลูกหลาน คนในครอบครัว เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการดำเนินชีวิตอย่างไม่เป็นภาระทางสังคม

3. ระดับสังคมชุมชน คือ เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างไม่ย่อท้อ เสียสละในกิจกรรมส่วนรวมอย่างเต็มกำลังและความสามารถ โดยต้องเริ่มจากตนเองให้อยู่บนพื้นฐานพหุวัฒนธรรมและมีใช้ก่อนแล้วค่อยขยายที่ละน้อยเพื่อสร้างการพัฒนาของประเทศต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่น

ผู้นำ⁶ คือ ผู้ที่สามารถก่อตั้งสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และรวมพลังการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในกระบวนการชุมชนที่สมาชิกร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จนทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติขึ้นเสมอ ผู้นำตามธรรมชาติมีลักษณะฉลาด เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม เป็นคนติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นรู้เรื่อง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ ทำการทำงานในองค์กรราบรื่น มีความสุขและมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ความรู้ช่วยเหลือกลุ่มได้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์หนึ่ง⁷ และการเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มที่รวมตัวขึ้น เพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่น มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจชาวบ้านให้มีความเห็นคล้อยตาม⁸ และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายทางบวกเป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด

ผู้นำตามธรรมชาติในกระบวนการชุมชนจะมีหลายคน มีทั้งหญิงและชายตามธรรมชาติของความเหมาะสม การมีผู้นำหลายคนช่วยประกันความยั่งยืน ต่างจากการมีผู้นำเดี่ยวที่แม้จะดีก็มีความไม่ยั่งยืน

ภาวะผู้นำ คือ ภาวะที่ก่อให้เกิดความศรัทธาเป็นที่ยอมรับและเกิดความมุ่งหมายร่วมกัน ในสังคมนั้นๆ ภาวะผู้นำอาจมีในบิดา มารดา ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางการเมือง เป็นต้น

สรุปว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความเคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้ใช้อำนาจที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

แนวคิด ทฤษฎีบทบาท

บทบาท⁹ หมายถึง การทำทำตามบท การทำตามบทโดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ เช่น บทบาทของบิดามารดาในการเลี้ยงลูกบุตรธิดาบทบาทของครูในการสอนหนังสือ เป็นต้น และบทบาทยังเป็นสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงตำแหน่ง¹⁰ ในแต่ละตำแหน่งจะได้ กำหนดบทบาทไว้อย่างไรบ้าง ฉะนั้นเมื่อมีตำแหน่ง ก็จะต้องมีบทบาทควบคู่กันไปเสมอ คือ เมื่อบุคคลมีตำแหน่งย่อมจะต้องมีสิทธิและหน้าที่ตามมาเองบางคนก็ปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทบางคนก็ทำไม่ได้เต็มที่เพราะเกิดขัดแย้งกันในบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้ที่สวมบทบาทลักษณะของสังคมตลอดจน

⁶ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ, เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: เอเชียแปซิฟิกส์ พรินติ้ง, 2547), หน้า 42-48

⁷จีรพรรณดา กาญจนจิตตรา, ผู้นำท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แจ่มใส, 2540), หน้า 47.

⁸ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.), หน้า 3.

⁹ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินฟอร์มีเดีย, 2546.), หน้า 12.

¹⁰บุรชัย ศิริมหาสาร, ผู้นำพันธ์แท้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2537), หน้า 24.

ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมนั้น และบทบาท หมายถึง การแสดงถึงพฤติกรรมของ บุคคลตามสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบของสถานภาพ แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทตามความคาดหวัง (expected role) เป็นบทบาทที่ต้องแสดงตามความ คาดหวังของผู้อื่น เช่น บทบาทของนักเรียนตามความคาดหวังของครู

2. บทบาทตามลักษณะการรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพ รับรู้ว่าตนควรมีบทบาท อย่างไร

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดง ออกจริง ซึ่งอาจเป็น บทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรือ อาจจะไม่เป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและ ตนเองคาดหวัง อย่างไรก็ตาม บทบาทคือส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม มี 3 ลักษณะ คือ

1. ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท (peripheral attributes) ได้แก่ บทบาทชนิดที่ แม้จะขาดหายไปหรือมิได้ แสดงบทบาทนั้น ก็ไม่ทำให้บทบาทที่ต้องการผิดไป

2. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ (required attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทที่สำคัญ ถ้าส่วนสำคัญของบทบาทในส่วนนี้ขาดไปแล้ว ย่อมมีผลทำให้ บทบาทของตำแหน่งผิดไป

3. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย และข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจน (legitimizing attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทตามกฎหมายและข้อบังคับกำหนดให้กระทำ หรือปฏิบัติ ถ้าบุคคลที่สวมบทบาทตามตำแหน่งนั้นไม่ ปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบ ข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจนแล้ว ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้นมิได้แสดงบทบาทใน ตำแหน่ง นั้น ๆ ด้วย

การแสดงบทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง¹¹ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role expectation) หมายถึง บทบาทที่สังคมคาดหวัง ให้บุคคลปฏิบัติตามความ คาดหวังที่กำหนดโดยสังคมและสถานภาพที่บุคคลนั้นครองอยู่

2. การรับรู้บทบาท (role conception) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของ ตนเองว่าควรจะมีบทบาท อย่างไร และสามารถมองเห็นบทบาทของตนเองได้ตามการ รับเห็นซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับความต้องการของบุคคล นั้นเอง โดยที่การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลก็ขึ้นอยู่กับลักษณะฐานส่วนบุคคลตลอดจนเป้าหมายใน ชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (role acception) จะเกิดขึ้นเมื่อความสอดคล้อง ของบทบาทตามความ คาดหวังของสังคมและบทบาทที่ตนรับอยู่ การได้ยอมรับบทบาท เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาทและการ สื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้ เพราะบุคคลจะไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือก หรือถูกแรง ผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่งและมีบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติตาม เพราะบทบาทที่ ได้รับนั้นทำให้ได้รับ ผลเสียหายหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความ ต้องการ หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครอง ตำแหน่งอยู่กลับพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้นๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (role performance) เป็นบทบาทของ เจ้าของสถานภาพที่ แสดงออกจริง (actual role) ซึ่งอาจเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การที่ บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการ ยอมรับบทบาท นั้น ๆ ของบุคคลที่ได้ครองตำแหน่งนั้นอยู่เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาทตามความคาดหวังของ สังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง

¹¹ สุทธิ สุธิสมบุญ และสมาน รัชสิโยภษฎุ, หลักการบริหารเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2549), หน้า 24-25.

เมื่อคนเราติดต่อกันกับผู้อื่นมากขึ้น ย่อมจะต้องแสดงบทบาทหลายบทบาท มากขึ้นตามคู่บท หรือตาม สถานภาพจนเกิดจากความสัมพันธ์อื่นๆ และบางครั้งบทบาท ที่เกิดขึ้นอาจเกิดการขัดแย้งกันได้ เช่น ขณะที่เขาจะ แสดงบทบาทเป็นผู้บังคับบัญชา แต่ผู้ อยู่ใต้บังคับบัญชาในหน่วยราชการที่เขารับผิดชอบเป็นบิดาของเขา ใน สถานภาพนี้ที่เป็น บบุตรเขาจะต้องเชื่อฟังบิดา ต้องเคารพบิดา ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความอึดอัด ใจและ จำเป็นต้องหาทางเลือกในการปฏิบัติ ลักษณะเช่นนี้จะเป็นปัญหาที่เกิดจากบทบาท ขัดแย้งกัน

เมื่อบุคคลได้ดำรงตำแหน่งในสังคม ย่อมจะต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้น ๆ ตำแหน่งเดียวกัน แต่ผู้ดำรง ตำแหน่งคนละคนอาจมีบทบาทต่างกันไป เพราะต่างคนต่างมี นิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กำลังใจ มูลเหตุ จูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพของจิตใจและร่างกายที่ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นเพียงรูปการณ์ (aspect) ทางพฤติกรรมของตำแหน่ง จากแนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้ บทบาทเป็น แบบแผนพฤติกรรม หรือการได้กระทำต่าง ๆ ของบุคคลที่สังคมคาดหวัง หรือกำหนดให้ กระทำโดยจะมีความ เกี่ยวเนื่องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะ หรือตำแหน่ง ทางสังคมของบุคคลนั้นซึ่งจะเป็นตัวกำหนดให้ผู้ ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทาง ปฏิบัติ หากบุคคลที่สังคมคาดหวังนั้นไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามที่ได้ ดำรงตำแหน่ง ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของบทบาทมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในองค์กรคน ในองค์กรจะแสดง พฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในบทบาทที่เป็นที่คาดหวังจากผู้อื่นและองค์กร บทบาทที่ถูกกำหนดโดยตำแหน่งนั้นๆ ทุกบทบาทมีส่วนสัมพันธ์กับบทบาท อื่นๆ ในสถานการณ์หนึ่งๆ และบทบาทหนึ่งบทบาทใด จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ โดย ปกติ จากความสัมพันธ์กับบทบาทอื่น ๆ ซึ่งเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของ ตำแหน่งนี้ในระบบสังคมที่ สลับซับซ้อน และมีความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่งที่แตกต่างกัน กับบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ บางอย่างก็สัมพันธ์กันด้วยดี แต่มี บางอย่างก็ไม่สัมพันธ์กัน และนั่นก็คือ สิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์และขัดแย้งกัน

ฉะนั้น การที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาท และความรับผิดชอบของตนในฐานะที่อยู่ใน ตำแหน่งนั้นๆ ย่อมจะเป็นผลที่ดียิ่ง เพราะการที่มี ความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองนั้นจะเป็นทางช่วย ให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้ อย่างเหมาะสมตามที่ตนเอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นคาดหวังไว้ ซึ่งจะเป็ผลให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าแก่งานในหน้าที่ของตนและสังคมต่อไปอีกด้วย

สรุป

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระดำรัสชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่ พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนว ทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความ เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเรื่องความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสว่า เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency economy คำว่า Sufficiency economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency economy นั้นไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่และโดยที่ท่าน ผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจพอเพียงของ ประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชดำรัสเพิ่มเติมเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อีก อาทิ พระราชดำรัส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ที่ว่า คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มี ความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรงและไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข และอีกพระราชดำรัสที่ทรงตรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจ พอเพียง ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ความว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือ ความประพฤติที่ทำอะไร เพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุผล คือ เกิดผลนั้นมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่ามี

ประสิทธิผล ดี แปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข และผู้นำท้องถิ่นถือเป็นส่วนสำคัญที่จะนำพาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปกระจายที่ดีที่สุดเนื่องจาก ผู้นำท้องถิ่นใกล้ชิดประชาชน และชุมชนจะพัฒนาหรือไม่อย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำ ดังนั้น ผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความเคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้ใช้อำนาจที่มีอยู่บนการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

จิรพรรณ กาญจนจิตตรา. ผู้นำท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แจ่มใส, 2540.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

ทองทิพภา วิริยะพันธ์. มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินฟอร์มีเดีย, 2546.

บุรชัย ศิริมหาสาร. ผู้นำพันธ์แท้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2537.

ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ. เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: เอเชียแปซิฟิกส์ พรินติ้ง, 2547.

สรเสริญ วงศ์ช่อม. เศรษฐกิจพอเพียง: พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์, 2544.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.(สกว). เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.

สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ (กปร.) (16กรกฎาคม 2550). การพัฒนาองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2556, จาก <http://www.rasmitrrm.org>.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2549.

เสรี พงศ์พิศ. เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2549.